

אוכל פירות. (כן כתב הר"ן להוכיח מלשון הגמרא 'בושתה ופגמה איצטריכא ליה פלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבנן' — ואם הדין לתנא קמא שאינו אוכל פירות, לא היה צריך לומר פלוגא דרבי"ב ורבנן, אלא לרבנן עצמם הוצרך להשמיענו שאינם כירושטה ואין לו בהם אכילת פירות — אלא ודאי לחכמים גם כן יש לו בהם אכילת פירות. וכן משמע בתוס' בכורות נב. ד"ה ולא).

דף סו

'בעי רב פפא עשתה לו שתים בבת אחת מהו... תיקו' — מרש"י ותוס' משמע שהספק הוא כשעשתה כמה מלאכות בבת אחת האם דינה כהעדפה שעל ידי הדחק שלרבי עקיבא היא לעצמה, או דינה כהעדפה שלא על ידי הדחק ואפילו לרבי עקיבא היא שלו. וכן פירש רבנו חננאל, ומתוך זה נראה שהלכה כרבי עקיבא, שהרי נסתפקו אליביה. ואולם רב האי גאון מפרש שהספק הוא אליבא דתנא קמא, שמא כשעשתה כמה מלאכות בבת אחת מודה תנא קמא שההעדפה שייכת לה ולא לבעל. [והואיל ועלה ב'תיקו' — הרי זו לעצמה].

'זסוס בר בושת הוא?!' — והלא ודאי אין בושת לבעליו בחבלת הסוס, משא"כ בחבלת האשה, יש לבעל בושת. [ולא שנוטל את חלק האשה אלא מלבד בושתה יש לבעל בושת כשחבלו באשתו, ולכך משלמים לו]. (עפ"י רשב"א; בית אהרן (עפ"י הר"ן) — ובכך יישב את קושיית התוס'. וכנראה התוס' אינם סוברים כהר"ן אלא יש לאשה בושת רגיל ובעלה זוכה בחלקה, ולכך מקשים מאי פריך מסוס שאין לו בושת כלל).

'בבגדו לית ליה זילותא אשתו אית לה זילותא' — לפי גירסה זו היא הפירוש כך: הרק על הבגד אין זילותא לבגד לכך פטור, אבל באשתו יש לאשה בושה וזלזול הלכך זוכה הבעל מחלק האשה. ויש גורסים 'אית ליה זילותא' — והפירוש לפי זה: בבגד אין זילותא לבעליו אבל באשתו יש זילותא לבעל. [ויש להקשות לפי זה מה משמיענו רב פפא שרוקק בבגדו פטור, הרי לא ביישו כלל]. (קובץ שעורים)

'הפוסק מעות לחתנו ומת התנו' — לאחר הקדושין קודם שכנסה. (כן מבואר בירושלמי, מובא בראשונים).

'פסקה להכניס לו אלף דינר, הוא פוסק כנגדן חמש עשרה מנה' — מבואר בירושלמי שאמדו דעתו של האיש שרוצה לישא וליתן בכספים ולעשותו אחד ומחצה. ואין כאן איסור משום ריבית, מפני שגם אם גרשה מיד היה צריך להוסיף לה שלישי, אבל כל אדם שמלוה ברבית לא היה נותן אלא אם כן ירחיב לו זמן, והרי זה 'אגר נטר'. (מרדכי, בשם הר' שמואל בר' ברוך. ובעל ההפלאה כתב שאין כאן משום רבית, לפי שאינה באה מלווה למלוה, שהאב הוא שנותן הנדוניה והאשה מקבלת ההוספה. ובבית אהרן תמה מדויק לשון המשנה שנראה שהאשה פוסקת משלה ולא אביה. ובתו"ט נתן טעם אחר, כיון שאם מתה הבעל יורשה ואינו משלם ליורשה, נמצא שאין זו הלואה. וע' בבית אהרן שהעיר על דבריו).

(ע"ב) 'רשב"ג אומר: הכל כמנהג המדינה' — רשב"ג מתייחס גם על שום וכספים — לעולם יש לילך אחר המנהג. וכן הוא בתוספתא. ואפשר שגם תנא קמא אינו חולק בדבר אלא שדיבר

בעיר חדשה שאין בה מנהג, שכך יש לעשות. ולפי זה אין כאן מחלוקת. (עפ"י ר"ן ועוד. וכן פסק הרמב"ם (אישות כג, יא-יב). ע' בשו"ת מהרי"ק פא). ואפשר שתנא קמא מדבר במקום שאין נוהגים לפחות ולהוסיף אך גם לא התנו במנהגם להפך, שכל שבאים לדין על כך מוסיפים ופוחתים, כי צד דין יש בדבר שהנישום ראוי לפחות והמעות ראויים להוסיף. (עפ"י ראשונים).

'אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרן ביד אומה שפלה' — אמר 'אשריכם' על שני הצדדים, כי שניהם למעלת ישראל; כי כל אומה יש לה שר ומזל בשמים, אבל ישראל אין להם מזל אלא חלק ה' הם וחבל נחלתו, ועל כן כשעושים רצונו הם למעלה מכל האומות ושריהם, [כענין שנאמר באברהם שהוציאו הקב"ה החוצה מכל צבא השמים והביט עליהם מלמעלה למטה], וכשאינן עושים רצונו, מסלק הקב"ה שכינתו מהם והרי הם שפלים ונבזים מכל האומות, כי להם יש שר ומזל ולהם אין. (מהרש"א)

*

'וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש' —

'שמעתי טוב טעם בשם הבעל-שם-טוב למה מותר לשנות בשדוכין, והוא לכאורה מבואר בגמרא כתובות דס"ו ע"א דאיתא שם במשנה וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש, ופרש"י שדרך הנועדים למזמוטי חתן לשומם יותר משויים לכבוד הכלה, ובאמת לא נמצא היתר לשנות לכתחלה מפני הכבוד בשום מקום, רק בשביל השלום מצינו שגדול השלום שהקב"ה שינה בו (יבמות טה). וזהו אם כבר נולדה קטטה בין אדם לחבירו או בין איש לאשתו. ואמר הבעש"ט שהוא כדי לתת חלקו דהסטרא-אחרא, דקשה לזווגם כקריעת ים סוף, והוצרכו לשחדם'. (נחל אשכול — תולדות)

דף טז

באורים הערות ופרפראות

'לכבודו הוא דעבד' — והלוא אותו נקדימון בן גוריון אמר על עצמו (תענית כ). 'רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך עשיתי' והסכים הקב"ה עמו, כדמוכח שם. עוד איתא שם שנתכנה 'אהובו של מקום'. היתכן שאהובו של מקום יעשה לכבוד עצמו? ודאי, היו לו שיקולים מוצדקים בהנהגה זו, אולי על ידי שמתכבד בנתינתו לא יתביישו העניים מלקבל, גם משום כך לא ייחשב בעיני עצמו ל'נותן'. ועל אף כל הכוונות, סוף סוף 'ריח של כבוד' ורווח אישי יש כאן... (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ — מאמר יב, תשל"ב)

— לפי שהיה אז 'עידן דרתחא', זמן החורבן, לכך נענש עונש גדול כל כך, הגם שנתן צדקה אלא שלא נתן כראוי. (עפ"י החפץ חיים, מובא בקובץ שעורים)

'ואיבעית אימא כדבעי ליה למיעבד לא עבד' —

'מכאן תשובה להרבה שואלים, מדוע אינם מתעשרים אחרי שהם מפרישים מכספם לצדקה ולעמלי

או הכל מודים שהיא של בעלה. ורב האי גאון (מובא ברא"ש) פירש שהספק הוא לתנא קמא, אם בזה מודה שהוא שלה. והואיל ולא נפשט הרי זו לעצמה.

דף סו

קכג. א. הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו ונפלה לפני יבם והוא תובע מה שפסק זה לאחיו — מה הדין?

ב. כאשר האשה מכניסה כספים או שמה נכסים בנדונייתה — כמה צריך ליתן הבעל כנגדם?

ג. כמה נותן החתן לאשתו לצורך קופה של בשמים?

א. הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו (קודם שכנס) — אמרו חכמים: יכול הוא שיאמר ליבם, לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשי ליתן, ואפילו ראשון עם הארץ ושני תלמיד חכם.

לדברי רב נטרונאי גאון, דין זה לא אמור אלא כשמת קודם כתיבת הכתובה, אבל אם כתב

כתובה — קנאה היבם בכתובה. ואין הדבר מוסכם. (ע' הגהות אשר"י).

אמרו בשם רב האי גאון: דוקא פוסק לחתנו, אבל פוסק לבתו, כגון שאמר בשעת קדושין כך וכך אני

נותן לבתי — קנתה הבת אף על פי שמת חתנו, ואינו יכול לומר לא פסקתי לה אלא על מנת שתבוא

לידי נישואין עם הראשון. (מובא בר"ן ועוד). ודוקא כשנתיבמה, אבל בלאו הכי ודאי לא כתב לה אלא על

מנת שתינשא (רא"ש).

ב. פסקה להכניס לו אלף דינר, הואיל והכספים ראוי להשתכר בהם מיד (והוא הדין לפרקמטיא הנסחרת. תוס'

ועוד. ע' בהרחבה בשו"ת מהרי"ק פא. וע"ע בית אהרן), הבעל פוסק בכתובה כנגדם חמש עשרה מנה (כלומר פי

אחד ומחצה ממנה שמכניסה).

נראה, הואיל שסעודת החתונה מוטלת מן הדין על החתן, אם הכלה מימנה את הסעודה, הרי

זה כהכניסה לו כספים בנדוניה, וחייב החתן ליתן לה אותו הסכום כשנתגרשה או נתאלמנה.

אך אינו מוסיף עליהם שלישי, מפני שלא נשתמש באתן מעות שהכניסה לעשיית רווחים.

ונראה שהוא הדין כשהכלה הלוותה כסף לחתן קודם הנישואין, וכשנישאו הכניסה לו אותן

המעות שהלוותה, שיהיו לבעלה בנדונייתה — אם נתגרשה או נתאלמנה קודם שהגיע זמן פרעון

ההלוואה, אינו מוסיף שלישי. ואולם אם הגיע זמן הפרעון קודם שנתגרשה, אפילו זמן קצר

לפני הגירושין, יש לה שלישי מאותן מעות. [אבל מאחר וזהו דבר חדש, יש לפשר בזה]. (עפ"י

אגרות משה אה"ע ח"ד צב).

ואם הכניסה בגדים וכד' בשומא, לא די שאינו מוסיף עליהם אלא אף פוחת חומש (משום שמשתמשים

בהם והם פוחתים והולכים, וגם מפני שדרך השמים בבית חתנים לשומם יותר משויים לכבוד הכלה

ולחבבה על בעלה. עפ"י רש"י. ואם אין אחד מהטעמים קיים — ע' מהרש"א וקובץ שעורים. וצ"ע). ואין חילוק בין

רב למעט, ואין חילוק אם היא שמה תחילה או כשהוא כותב תחילה כנגד מה שתשום.

הלכך, אמרו לו כתוב מנה בכתובה והיא תכניס לך שום של מנה — צריך שתכניס בכדי שישומו בבית

חתונה במנה וחומש, דהיינו שלשים ואחד סלע ודינר (שהמנה עשרים וחמש סלעים, וחומש שאמרו — מלבר).

הכניסה לו שום מנה והוא שוה מנה בשוק — דיו, ואינו יכול לתבוע תוספת חומש, שהרי שוה מנה (כ"פ

רש"י שום במנה ושוה מנה. ור"ח פירש שאם אמרה לו לשון זה, אינה מוסיפה חומש, שכן כוונתה, שאעפ"י שלא יאה השום

אלא מנה יכתוב לה מנה).

א. הכניסה לו כלים חדשים ששומתם ידועה ומפורסמת, אין פוחת לה חומש, [וכדין גרוטאות של

זהב דלהלן סז]. (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ד צב).

ב. לפירוש רבנו חננאל, כשהחתן מייחד לה כלים וכד' לתוספת כתובה, כשהוא בא לשומם ולכתבם בכתובה, כותב פחות חומש מהשומא, מפני ששמים יותר משווים לכבודו, או לפי שהיא משתמשת באותם כלים.

ג. החתן מקבל עליו ליתן עשרה דינרים לקופה של בשמים לכל מנה ומנה שהיא מכניסה לו, (שכך שיערו שהאשה המביאה לבעלה מנה ראויה היא לבשמים של עשרה זוז). אמר רב אשי (ברי"ף: רב אסי): לא נאמרו דברים הללו אלא בירושלים (שבה היו הנשים נוהגות להתקשט בבשמים).

נסתפק רב אשי אם מדובר על מנה הנישום או על מנה המתקבל על ידו, דהיינו פחות חומש. וכן נסתפק אם נותן לה זאת ביום הראשון או בשבת ראשונה או בחדש או בשנה בתחילת נישואיהן, או לא יתן הכל בבת אחת אלא מעט מעט, בכל יום או בכל שבוע או חודש או בכל שנה ושנה (עפ"י תוס'). ועלה ב'תיקו'. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל כמנהג המדינה.

רשב"ג מדבר גם על שום ועל כספים. (ר"ן עפ"י התוספתא). והלכה כרשב"ג. ואפשר שתנא קמא אינו חולק אלא מדבר בעיר חדשה שאין בה מנהג. (עפ"י ראשונים).

ונראה מדברי הראשונים שכל שלא הוברר על מנהג מסוים שנתפשט בכל המקום, צריך לנהוג כפי הדין הנאמר במשנה. ואולם לענין כתיבת כתובה פחות מהנדוניה, פשוט וברור שאין לעשות כן ואין לילך אחר מנהג כזה. ואין שום חילוק בדין תוספת שליש בין בתולה לאלמנה. (עפ"י שו"ת שארית יוסף מה).

דף סז

קכד. א. הכניסה לו בנדוניה זהב; חתיכות, כלים, ודינרים — כיצד הוא נישום ונכתב?

ב. אלו חפצים נידונים ככספים לענין ריוח שלישי? אלו חפצים אשה גובה נדוניה מהם?

א. אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן: הכניסה לו זהב (- חתיכות. רש"י) — שמים אותו והרי הוא כשוויו, ואינו פוחת חומש כשאר כלים שהם פוחתים. וכן הדין בכלי זהב.

ואולם זהב שנפרך וניזוק וכד' — הרי הוא כשאר כלים והבעל פוחת חומש. (כן בארו הברייתא לפי ה'אבעית-אימא' כפרש"י. ורב אשי העמיד ב'ממלא' — זהב דקיק (רש"י). ויש מפרשים: זהב שניטל מן הארץ ואינו מוזק). דינרי זהב — הרי הוא כשאר כספים שמוסיף חומש, מלבד במקום שלא נהגו לפורטם. ואם יוצאים על ידי הדחק — מחלוקת חכמים ורשב"ג (כפי הסבר אחד שבגמרא).

ב. בשמים של אנטוכיא הרי הם ככספים לתוספת שליש (רבי ינאי), מפני שהם עיקר סחורתם.

גמלים של ערביא (רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן); שמלות של מכסי (שם מקום), שקים של רודיא, חבלים של קמחוניא (רב פפי) — אשה גובה נדוניה מהם. (רש"י: ריוח שלישי, לפי שהם ככספים. רבנו תם: כתובה נגבית מהם כקרקעות, שסומכים על אותם דברים כעל קרקע).

אף על פי שמדין התלמוד כתובה אינה נגבית ממטלטלים של היתומים אלא מקרקע [ויש סוברים שאף גרושה אינה גובה ממנו עצמו אלא מקרקע. ע' קדושין סה: ובראשונים] — הגאונים תקנו שגובה. ויש סוברים שאף מדין התלמוד הוא, מאחר ומטלטלים שלנו הרי הם כגמלים של ערביא וכד', שדעתם של האנשים סומכת עליהם. (עתוס').